

УДК 027.52

О.О. Баюш

ИНТЕГРОВАННА СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКА: ЗАРУБІЖНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ЇХНЯ РЕАЛІЗАЦІЯ

Аналізуються основні концепції інтегрованої сільської бібліотеки в зарубіжних країнах та можливості її реалізації в Україні. Наголошено на тому, що в основу концепції інтегрованої бібліотеки лягла тенденція злиття громадських і наукових бібліотек в інформаційному суспільстві. Зроблено висновки, що найбільш придатною для українського бібліотечного співтовариства є модель інтегрованої сільської бібліотеки, яка має органічно об'єднати у собі публічну та шкільну бібліотеки, а також інтернет-центр на базі сільської бібліотеки.

Ключові слова: сільська бібліотека, шкільна бібліотека, інтегрована бібліотека, публічна бібліотека, бібліотеки спільного використання.

О.О. Баюш

ИНТЕГРИРОВАННАЯ СЕЛЬСКАЯ БИБЛИОТЕКА: ЗАРУБЕЖНЫЕ КОНЦЕПЦИИ РАЗВИТИЯ И ИХ РЕАЛИЗАЦИЯ

В статье рассматриваются основные концепции интегрированной сельской библиотеки за рубежом и возможности ее реализации в Украине. Акцентировано внимание, что в основу концепции интегрированной библиотеки легла тенденция слияния общественных и научных библиотек в информационном обществе. Сделаны выводы, что наиболее подходящей для украинского библиотечного сообщества является модель интегрированной сельской библиотеки, которая должна органично объединить в себе публичную и школьную библиотеки, а также интернет-центр на базе сельской библиотеки.

Ключевые слова: сельская библиотека, школьная библиотека, интегрированная библиотека, публичная библиотека, библиотеки общего использования.

О.О. Baiul

INTEGRATED RURAL LIBRARY: FOREIGN CONCEPT OF DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION

Basic concepts of integrated rural libraries analyzes in foreign countries and possibilities of its implementation in Ukraine. The attention that the basic concept of integrated library merger trend lay public and academic libraries in the information society. It is concluded that the most suitable for the Ukrainian library community is an integrated model village library, which is in itself organically combine public and school libraries, and Internet center at the village library.

Keywords: rural library, school library, an integrated library, public library, library sharing.

Активний розвиток кооперації бібліотек в останні десятиліття дозволив підвищити ефективність їхньої діяльності та покращити обслуговування населення. Сучасні напрямки співробітництва включають створення бібліотечних мереж і консорціумів та організацію бібліотечного партнерства з метою взаємного використання ресурсів, колективного надання послуг, підвищення кваліфікації бібліотечних

кадрів тощо. Так звані бібліотеки спільного використання або інтегровані бібліотеки, що набувають усе більшого поширення в різних країнах світу, трактуються багатьма фахівцями як вища форма кооперації, яка сприяє ефективним результатам діяльності.

Проблема об'єднання сільських та шкільних бібліотек в Україні не є новою. 2002 р. у Ровенській та Волинській обл. з метою удо-

сконалення системи інформаційного забезпечення населення, раціонального використання бюджетних коштів експериментально на три роки відбулося об'єднання публічних і шкільних бібліотек у сільській місцевості в централізовані бібліотечні системи з підпорядкуванням їх відділам культури райдержадміністрацій. Результати даного експерименту охарактеризувала Українська бібліотечна асоціація [8], а також такі автори, як М. Вербець [4], С. Ступницька [7] та ін. У СНД можливість об'єднання шкільних та сільських бібліотек аналізують, зокрема, М.В. Береславська [3], Ю.П. Мелентьева [6]. Особливості існування об'єднаних бібліотек в США вивчає Н.Ю. Золотова [5]. Подібні дослідження в країнах Європи здійснено авторами: І. Леончук [15] – у Польщі, М. Крамер [12] – у Німеччині, Т. Нойвак [13] – у Норвегії та ін.

Мета даної статті – проаналізувати основні концепції інтегрованої сільської бібліотеки в зарубіжних країнах (Польща, Білорусь, Німеччина, США та ін.), а також можливості її реалізації в Україні.

В основу концепції інтегрованої бібліотеки лягла тенденція злиття громадських і наукових бібліотек в інформаційному суспільстві, а також досвід інтегрованих бібліотек Північних країн і США. Інтегрована бібліотека розуміється як нова форма співпраці між публічною та спеціальною бібліотеками [6].

У зарубіжній практиці, поряд з поняттям *інтегрована бібліотека*, використовується термін *бібліотека спільного використання*, сформульований австралійським бібліотекознавцем Аланом Банді, який розуміється як бібліотека, де «два або більше індивідуальних постачальників бібліотечних послуг (найчастіше шкільна і публічна бібліотеки) обслуговують свій контингент читачів в одній будівлі згідно з договором, що регламентує взаємовідносини між ними» [11].

Основний принцип такої моделі бібліотеки – співпраця двох юридично та фінансово незалежних бібліотек, що виражається у професійній координації, об'єднанні та раціональному використанні інформаційних і кадрових ресурсів, обопільному розширенні пропонованих послуг. Мета співпраці – надання однаково якісних послуг усім відвідувачам,

включаючи людей з особливими потребами, а також можливість навчання протягом усього життя для всіх охочих. Ступінь інтеграції варіюється в кожному конкретному випадку, виходячи з особливостей розвитку бібліотечної справи в країні та регіоні [16].

Найбільш розвинутою й оптимальною моделлю інтеграції бібліотечного обслуговування є інтегрована бібліотека, об'єднана зі шкільною на базі сільської бібліотеки.

Слід зазначити, що в англійській професійній пресі немає загальноприйнятого визначення даного явища. Найчастіше трапляються такі терміни: *бібліотека спільного (або подвійного) використання (joint-use/dual use library)*, *общинна бібліотека (community library)*, іноді – *комбінована (combined)*, *кооперована (cooperative)*, *об'єднана (shared)* або *спільна (collaborative)*. Рідше говорять про *суміщені (co-located)* або *спільно керовані (co-managed)* бібліотеки. Ці терміни можуть вживатися як взаємозамінні або з деякими смисловими відмінностями [5].

Так звані «бібліотеки спільного використання» (тут і далі – БСВ) поділяються на види, які включають публічні бібліотеки в навчальних закладах різного рівня, бібліотеки двох або більше освітніх установ, об'єднання за участі дослідних, урядових і навіть комерційних організацій та ін.

Найбільш поширеним різновидом БСВ є публічна бібліотека, що об'єднана зі шкільною. Шкільні/публічні бібліотеки функціонують у сільських районах США, Канади, Великої Британії, Австралії – там, де жодна з організацій-засновників не здатна самотужки фінансувати добре обладнану бібліотеку з просторим будинком, якісним фондом і кваліфікованим персоналом. Наприклад, з 1970-х рр., зіткнувшись із дефіцитом коштів у бюджеті штату, влада Південної Австралії вирішила проблему організації бібліотечного обслуговування сільського населення за рахунок створення публічних бібліотек у державних школах. У ці ж роки в Англії звучали заклики надати населенню можливість користуватися матеріально-технічною базою шкіл. В останні кілька років там вводиться поняття «розширеної школи», яка в позаурочний час пропонує місцевим жителям різноманітні послуги, за-

сновані на використанні приміщень та обладнання. У багатьох ініціативах уряду Великої Британії підкреслюється важливість співпраці установ державного сектора з метою економії ресурсів. Імовірно, тому кількість БСВ у цій країні з 2000 р. значно зросла. Підвищення інтересу до таких бібліотек у США (шт. Флорида) в 1990-х рр. було частково пов'язане з концепцією «універсальної школи», активним прихильником якої був губернатор штату, що виступав за зосередження соціально значимих служб на території школи [6, 16]. За даними 2003 р., у межах БСВ працюють 40% публічних бібліотек Швеції, 9% – в Австралії (у штаті Південна Австралія – 40%), 8% – у Канаді та 2% – у США [5].

Менш поширеною моделлю інтегрованої бібліотеки, що зараз трапляється все частіше, є публічна бібліотека в коледжі або університеті. У 1980-х рр. у США виникають партнерства публічних бібліотек із коледжами та професійними училищами. Університетські бібліотеки, що відіграють роль міських публічних, поширені в Німеччині. Починаючи з 1990-х рр. подібні бібліотеки були відкриті у Великій Британії, Австралії, Швеції, Фінляндії, Латвії та США. На даний час існує велике різноманіття БСВ за розмірами та структурною складністю – від дуже маленької сільської публічної бібліотеки, що розміщена в початковій школі й обслуговує 200 осіб, до восьмиповерхової бібліотеки ім. Мартіна Лютера Кінга в каліфорнійському місті Сан-Хосе (США) [16].

Не зважаючи на досить тривалу історію розвитку бібліотек, дана концепція все ще розглядається американськими фахівцями як новаторська – не тільки тому, що кожна така бібліотека унікальна та створюється як реакція на конкретну ситуацію, але й тому, що вона продовжує еволюціонувати, охоплюючи бібліотеки різних країн, типів і розмірів.

Особливістю створення БСВ «типу шкільні/публічні бібліотеки» є той факт, що за статистикою, 30% читачів публічних бібліотек у всьому світі також є читачами бібліотек навчальних закладів. Крім загальних завдань, шкільні та публічні бібліотеки мають схожі завдання в освітній сфері, що може служити передумовою об'єднання, навіть якщо їхні конкретні підходи та методи роботи відрізня-

ються. Освітня роль публічних бібліотек, що задовольняють також інформаційні, культурні та дозвіллі потреби громадян, існувала завжди, а останнім часом спостерігається тенденція до її зростання. В американських бібліотеках діють центри допомоги школярам у виконанні домашнього завдання. В умовах повсюдної комп'ютеризації публічні бібліотеки, разом зі школами, середніми спеціальними та вищими навчальними закладами, вирішують завдання навчання населення комп'ютерної та інформаційної грамотності. Різниця в тому, що шкільні бібліотеки є частиною навчального закладу та покликані сприяти навчально-педагогічному процесу, а публічні – забезпечують освітні потреби користувача як індивіда, з малолітнього до похилого віку. В перших акцент робиться на керівництво та групові заняття, а для других важливі незалежність, самостійна робота і можливість усамітнитися [5].

В американській фаховій літературі розглядаються різні варіанти партнерств для публічної бібліотеки. Об'єднання зі шкільною бібліотекою включає кілька підтипів: з бібліотекою початкової школи (1-6 класи), молодшої середньої школи (7-9 класи) та старшої середньої школи (10-12 класи). У населених пунктах із кількістю жителів менше 5 тис. школи всіх трьох ступенів часто займають одну будівлю та обслуговуються однією бібліотекою [5]. Є приклади створення бібліотек за участі трьох партнерів: публічної сільської, шкільної та спеціальної бібліотек, наприклад, як у віддаленому поселенні Верді на кордоні штатів Невада і Каліфорнія [11].

У Республіці Білорусь розробку інтегрованої сільської бібліотеки розпочали 2009 р. у зв'язку з реалізацією Державної програми відродження та розвитку села. Центральна бібліотека отримала соціальне замовлення на розробку проекту «Інтегрована бібліотека». Типи і види бібліотек стійкі лише відносно, розмежувальні лінії між ними досить рухливі. Відзначається процес стирання межі між публічними та спеціальними бібліотеками, між науковими, навчальними і виробничими; є бібліотеки, які не можуть бути безапеляційно віднесені до будь-якого типу або виду. Пояснити це можна не лише позабібліотечними інтеграційними процесами, але й інтенсифікаці-

єю міжсистемних зв'язків бібліотек з іншими установами культури та освіти. Таким чином відбувається інтеграція функцій бібліотек різних типів і видів [8].

Сільські та шкільні бібліотеки об'єднують те, що вони працюють із дітьми. Різниця в тому, що у сільських бібліотеках, поряд зі школярами, обслуговуються дорослі читачі, а основний контингент шкільних бібліотек – учні.

Під час проведення підготовчого етапу інтеграції було зроблено серйозний аналіз роботи сільських бібліотек, вивчено кількісні показники роботи шкільних бібліотек, проаналізовано проблеми, а також позитивні тенденції розвитку бібліотечного обслуговування населення в регіоні, використано підсумки локальних соціологічних досліджень і опитувань жителів з проблем бібліотечного обслуговування різних категорій читачів, проведених за останні п'ять років. У результаті було вирішено, що найбільш реальною формою інтеграції видається створення моделі «інтегрованої бібліотеки» на селі, що функціонує як традиційна бібліотека, яка надає всім користувачам інформацію на чотирьох видах носіїв: паперовому, магнітному (аудіо- та відеокасети), цифровому (електронні носії, CD-диски) і телекомунікаційному (інтернет) [1, 8].

Так виник проект, мета якого – інтегрована бібліотека з наданням однаково якісних послуг усім відвідувачам, а також можливість навчання протягом усього життя для всіх охочих.

Прикладом реалізації проекту можуть служити публічні бібліотеки Борисівського району Республіки Білорусь, бібліотечний простір якого включає 44 бібліотеки, серед яких 34 сільських бібліотеки, з них – 7 інтегровані зі шкільними бібліотеками. Результатами такої інтеграції стали: активна автоматизація бібліотек (комп'ютери, підключення до інтернету, єдиний електронний каталог, послуги електронного читального залу, електронної доставки документів (ЕДД) та ін.); збільшення охоплення населення бібліотечним обслуговуванням від 22 до 44%, близько 37% користувачів становлять учні та викладачі місцевих шкіл; збільшення кількості відвідувань дітей удвічі тощо. Реалізація даного проекту дає позитивні результати і проект буде продовжуватися. До нього треба підходити індивідуально

і, за можливості, розташовувати інтегровану бібліотеку необхідно в школі, оскільки це сприяє навчальному процесу [1].

У багатьох невеликих районах і містах Норвегії працюють бібліотеки, які поєднують виконання функцій шкільної та публічної бібліотек, що обслуговують як школярів, так і місцевих жителів. Шкільні бібліотеки є невід'ємною й обов'язковою частиною кожної початкової школи в Норвегії. Фонди цих бібліотек служать пізнавально-розважальним цілям і формуються згідно з педагогічними вимогами до навчального процесу [13].

Для ефективного бібліотечно-інформаційного обслуговування працівників сільського господарства в Концепції бібліотечної справи Чехії визнано необхідним: організувати і налагодити дієве міжбібліотечне співробітництво під час пошуку та використання інформаційних ресурсів; забезпечити більшу доступність бібліотечних фондів та їхнє розподілене комплектування; поліпшити методичне керівництво діяльністю бібліотек, їхню кооперацію та координацію роботи; забезпечити подальший розвиток бібліотечно-інформаційного обслуговування усіх груп користувачів [14].

Розвиток інтегрованих сільських бібліотек супроводжується активною комп'ютеризацією їхньої діяльності, що особливо виразно проявляється в роботі бібліотек Польщі, де була ухвалена концепція культурного та економічного розвитку сільських регіонів під назвою «Оновлення села», і базується на ініціативності та заповзятливості громадян. Але будь-яка економічна діяльність немислима без оперативної та повної інформації. У провідних країнах світу, наприклад у США, бібліотека сприймається як місце, де можна дізнатися «усе про все». Проте, в Польщі робота в даному напрямку знаходиться ще на самому початку. На жаль, далеко не всі сільські публічні бібліотеки мають доступ до мережі Інтернет (лише 5% сільських жителів регулярно користуються інтернетом) [3, 15].

Останніми роками почалася реалізація великомасштабних програм комп'ютеризації сільських бібліотек та навчання інформаційної грамотності як користувачів, так і самих сільських бібліотекарів. Прикладом може служити розпочата 2009 р. п'ятирічна Програма розвитку бібліотек, основна мета якої – підви-

щення ролі сільських бібліотек як інформаційних і культурно-громадських центрів на селі. Вона здійснюється Польсько-американським фондом свободи (партнером Фонду Білла і Мелінди Гейтс) у співпраці з Міністерством культури та національної спадщини Польщі, яке одночасно втілюватиме в життя державну програму «Бібліотека+». Обидві програми мають подібні цілі, і тому планується, що вони будуть взаємно доповнювати одна одну. Протягом виконання Програми розвитку бібліотек у 2009-2013 рр. більшість сільських бібліотек Польщі отримали набір сучасного технічного обладнання, в який входять персональні комп'ютери, ноутбук, мультимедійний проектор, сканер, друкувальний пристрій, факс, ксерокс і цифровий фотоапарат, а також відповідне програмне забезпечення [3]. «Бібліотека+» – це загальнонаціональна програма, яка фінансується з державного бюджету Польщі, що охоплює всі сільські бібліотеки, а також бібліотеки в містах, чисельність населення яких не перевищує 15 тис. осіб. На додаток до загальних завдань ця програма ставить перед собою ще одне – створення єдиної комп'ютерної мережі «Мак+», яка забезпечить читачам віддалений доступ до електронних каталогів і можливість замовлення видань, що знаходяться в будь-якій бібліотеці мережі. Процесу комп'ютеризації села та залучення його мешканців у єдиний інформаційний простір значним чином сприяє навчання старшокласників роботи з комп'ютерними технологіями та інформаційної грамотності [3].

Розглянута вище програма для польських бібліотек має багато спільних рис з програмою «Бібліоміст» для українських бібліотек, що останніми роками приділяє особливу увагу комп'ютеризації сільських бібліотек та навчання бібліотекарів комп'ютерної грамотності й основам роботи в мережі Інтернет.

У бібліотеках Німеччини також великого поширення одержали напрямки і види роботи, пов'язані з використанням мультимедійних продуктів та електронних інформаційних технологій, серед яких: формування електронного фонду бібліотеки, надання читачам електронних книг у ролі альтернативного або додаткового джерела інформації; використання веб-сайту бібліотеки в інтернеті для забезпечення

віддаленого доступу до її інформаційних ресурсів, для залучення до бібліотеки читачів; підвищення інформаційної грамотності читачів шляхом навчання їх роботі з електронними інформаційними технологіями й мультимедійними документами, що дозволяє максимально використовувати ресурси бібліотеки для найбільш повного задоволення читацьких потреб, а також збільшити відвідуваність бібліотеки, залучаючи користувачів, зацікавлених в отриманні нових знань [2].

Від початку 2000 р. спостерігається зниження відвідування бібліотек, у той час як кількість віддалених користувачів, зареєстрованих на сайтах бібліотек, неухильно зростає. Така тенденція характерна як для більшості європейських країн і США, так і для України. Однією з причин фахівці називають появу нового виду читачів (в основному це студенти, викладачі), які надають перевагу відвідуванню бібліотек, роботі з традиційними джерелами інформації та, звісно, пошуку в віртуальному середовищі Інтернет. Багато з них активно користуються електронними ресурсами, доступ до яких можна отримати з персонального комп'ютера.

За результатами дослідження Української бібліотечної асоціації щодо розвитку бібліотечної мережі (2011-2013 рр.) відзначається, що сучасні бібліотеки України є «важливим базовим елементом культурної, освітньої, інформаційної інфраструктури країни, інструментом формування державної політики, спрямованої на максимальне задоволення потреб громадян, формування інформаційної культури суспільства, патріотичного та правового виховання, стійкого інтересу до читання, розвитку мовної культури, національної історії та культури». Водночас зазначається, що «бібліотечна мережа потребує низки комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін згідно з сучасними загальносвітовими тенденціями» [10].

Отже, на основі аналізу зарубіжних моделей сучасної сільської бібліотеки, можемо констатувати, що найбільш розвиненою в міжнародному інформаційному просторі та придатною для українського бібліотечного співтовариства є модель інтегрованої сільської бібліотеки, яка має органічно об'єднати

у собі публічну та шкільну бібліотеки, а також інтернет-центр на базі сільської бібліотеки. Концепція такої моделі бібліотеки надасть можливість реалізувати стратегічні орієнтири розвитку бібліотечної мережі в Україні та залучити бібліотечні інновації зарубіжних бібліотек та інформаційних інтернет-центрів.

Використана література

1. Борисовская центральная районная библиотека им. И.Х. Колодеева. Республика Беларусь: Сельская библиотека. Блог. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://selskajabiblioteka.blogspot.com/p/blog-page_6.html. – Заголовок з екрана.
2. Белякова Д.А. Электронные информационные технологии и Интернет как средства повышения престижа чтения и расширения круга читателей / Д.А. Белякова ; ВГБИЛ // Открытый доступ: Библиотеки за рубежом: 2007 : сборник. – М. : Рудомино, 2007. – С.40-54.
3. Береславская М.В. Вклад сельских публичных и школьных библиотек в возрождение польской деревни / М.В. Береславская // Открытый доступ: Библиотеки за рубежом : сборник / ВГБИЛ. – М. : Рудомино, 2011. – С. 58-66.
4. Вербець М. Публічно-шкільні бібліотеки Рівненщини в умовах становлення / М. Вербець // Бібліотечний форум України. – 2003. – № 1. – С. 29-30.
5. Золотова Н.Ю. Объединенные библиотеки в США / Н.Ю. Золотова ; ВГБИЛ // Открытый доступ: Библиотеки за рубежом: 2007 : сборник. – М. : Рудомино, 2007. – С. 54-78.
6. Мелентьева Ю.П. Библиотека как институт социализации юношества / Ю.П. Мелентьева. – М. : АСОПР, 2001. – 74 с.
7. Реорганізація бібліотечної мережі : зб. матеріалів / упоряд. С. Ступницька. – Рівне : ДЦНТЕІ, 2003. – 48 с.
8. Сельская библиотека: проблемы развития и перспективы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.ru/1/kb/books/village_lib/chapter_03.php. – Заголовок з екрана.
9. Современные интернет-центры – в сельские библиотеки перспективы. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrdaily.net/ukraine/732-sovremennye-internet-centry-v-selskie-biblioteki.html>. – Заголовок з екрана.
10. Стан, проблеми та напрями реформування бібліотечної мережі України: Інформаційна довідка / Українська бібліотечна асоціація ; Асоціація бібліотек України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ula.org.ua/images/documents/2856/Library%20_Exp_Doc_06_2014%20Final.pdf. – Заголовок з екрана.
11. Bundy A., Amey L. Libraries like no others: evaluating the performance and progress of joint use libraries. – [Текст] // Libr. trends. – 2006. – Vol. 54, No. 4. – P. 501-518.
12. Cremer M. Das Image von Bibliotheken im Internet // Bibl.: Forschung u. Praxis. – 1999. – Jg.23, № 2. – S. 197-204.
13. Hoivik T. The Norwegian library association 1913 – 2005 // Bibliotek forum: IFLA 2005. Welcome to Norway. – 2005. – Vol. 30, № 6. – P. 24-25. – Bibliogr.: p. 25.
14. Концепсе rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 – 2010 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0403/0403123.html>. – Заголовок з екрана.
15. Leonczuk J. Misja bibliotek publicznych i samorządów małych wspólnot lokalnych w rozwoju społeczeństwa informacyjnego / J. Leonczuk // Biuletyn EBIB. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/23/leonczuk.htm>. – Заголовок з екрана.
16. Peterson C. Reaching for a vision: the creation of a new library collaborative / C. Peterson, P.S. Breivik // Resource sharing a. inform. networks. – 2001. – Vol. 15, № 1/2. – P. 117-129.

References

1. Borisov Central Regional Library. THEIR. Colodeeva. Retrieved from: http://selskajabiblioteka.blogspot.com/p/blog-page_6.html [in Belarus].
2. Beliakova D.A. (2007) Electronic information technology and the Internet as a means of enhancing the prestige of reading and expanding readership. Open Access Libraries abroad: 2007: collection. (pp. 40-54). Moskva: Rudomyno [in Russian].
3. Bereslavskaia M.V. (2011) The contribution of the rural public and school libraries in the revival of the Polish countryside. Open Access Libraries abroad: 2011: collection. (pp. 58-66). Moskva: Rudomyno [in Russian].
4. Verbets M. (2003). Public-school libraries in conditions of Rivne. Bibliotechnyi forum Ukrainy, 1, 29-30 [in Ukrainian].
5. Zolotova N.Iu. (2007) The combined library in the United States. Open Access Libraries abroad: 2007: collection. (pp. 54-78.). Moskva: Rudomyno [in Russian].
6. Melenteva Yu.P. (2001). Library as an institution of socialization of youth. Moskva: ASOPyR [in Belarus].
7. Reorganization of the library network (2003). Rivne : DTsNTEI [in Ukrainian].
8. Rural Library: Problems and prospects of development. Retrieved from: http://www.library.ru/1/kb/books/village_lib/chapter_03.php [in Russian].
9. Modern Internet centers in rural libraries Perspectives. Retrieved from: <http://ukrdaily.net/ukraine/732-sovremennye-internet-centry-v-selskie-biblioteki.html> [in Russian].
10. Condition, problems and ways of reforming Ukraine library network: Background. Retrieved from: http://ula.org.ua/images/documents/2856/Library%20_Exp_Doc_06_2014%20Final.pdf [in Ukrainian].
11. Bundy A., Amey L. (2006). Libraries like no others: evaluating the performance and progress of joint use libraries. Libr. Trends, 54 (4), 501-518. [in England].
12. Cremer M. (1999). Das Image von Bibliotheken im Internet. Bibl.: Forschung u. Praxis, 2, 197-204 [in England].
13. Hoivik T. (2005). The Norwegian library association 1913 – 2005. Bibliotek forum: IFLA 2005. Welcome to Norway. 30 (6), 24-25. [in Norway].
14. Koncepcie rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 – 2010. Retrieved from: <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0403/0403123.html> [in Czech Republic].
15. Leonczuk J. Misja bibliotek publicznych i samorządów małych wspólnot lokalnych w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Retrieved from: <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/23 /leonczuk.htm>. [in Poland].
16. Peterson C. (2001). Reaching for a vision: the creation of a new library collaborative. Resource sharing a. inform. Networks, 15 (1/2), 117-129 [in England].